

20/05/2026 (M)

(i) Printed Pages : 4

Roll No.

(ii) Questions : 9

Sub. Code :

4	5	0	5	1
---	---	---	---	---

Exam. Code :

1	1	0	2
---	---	---	---

B.Ed. (Gen.) 2nd Semester

(2056)

SOCIOLOGICAL BASIS OF EDUCATION

(Same For CDOE Candidates of 2nd Sem.)

Paper : F-2.1 (In all Mediums)

Time Allowed : 3 Hours]

[Maximum Marks : 40

Note :- Attempt **five** questions in all, selecting at least **one** question each from Units I-IV. Question No. 9 (Unit V) is compulsory.

UNIT-I

1. How has Sociology influenced the educational thought and practice? 8
2. What is Social Mobility? Discuss the factors which promote social mobility and how does education affect social mobility? 2+6

UNIT-II

3. Explain the nature and aspirations of the Indian society taking suitable examples. 6+2
4. 'National development is not limited to economic development'. Elaborate. 8

UNIT-III

5. What is culture? Discuss its main characteristics. How do education and culture complement each other? 2+2+4
6. What are the factors affecting social change? Discuss the role of education in bringing about social change in Indian society. 4+4

UNIT-IV

7. Define democracy. Suggest various intervention strategies to be adopted by Indian schools to promote democratic feelings among the students. 3+5
8. What is the need and importance of international understanding? How can you promote international understanding among the students? 4+4

UNIT-V

9. Write short notes on the following:
 - (a) Types of Social mobility
 - (b) Society and aims of education
 - (c) Role of family in socialization of the child
 - (d) Barriers in the way of national integration. 8

(हिन्दी माध्यम)

नोट :- कुल पांच प्रश्नों के उत्तर दें, प्रत्येक प्रश्न यूनिट I से IV तक में से एक-एक करके चुनें। जिसमें प्रश्न संख्या 9 (यूनिट-V) अनिवार्य है।

यूनिट-I

1. समाजशास्त्र ने शैक्षिक चिंतन और व्यवहार को किस प्रकार प्रभावित किया है? 8
2. सामाजिक गतिशीलता क्या है? सामाजिक गतिशीलता को बढ़ावा देने वाले कारकों पर चर्चा करें और शिक्षा सामाजिक गतिशीलता को कैसे प्रभावित करती है? 2+6

यूनिट-II

3. उपयुक्त उदाहरणों के साथ भारतीय समाज की प्रकृति और आकांक्षाओं की व्याख्या करें। 6+2
4. 'राष्ट्रीय विकास केवल आर्थिक विकास तक सीमित नहीं है'। विस्तार से समझाएँ। 8

यूनिट-III

5. संस्कृति क्या है? इसकी मुख्य विशेषताओं पर चर्चा करें। शिक्षा और संस्कृति एक दूसरे के पूरक कैसे हैं? 2+2+4
6. सामाजिक परिवर्तन को प्रभावित करने वाले कारक क्या हैं? भारतीय समाज में सामाजिक परिवर्तन लाने में शिक्षा की भूमिका पर चर्चा कीजिए। 4+4

यूनिट-IV

7. लोकतंत्र को परिभाषित कीजिए। छात्रों में लोकतांत्रिक भावना को बढ़ावा देने के लिए भारतीय विद्यालयों द्वारा अपनाई जाने वाली विभिन्न हस्तक्षेप रणनीतियों का सुझाव दीजिए। 3+5
8. अंतर्राष्ट्रीय समझ की आवश्यकता और महत्व क्या है? छात्रों में अंतर्राष्ट्रीय समझ को आप कैसे बढ़ावा दे सकते हैं? 4+4

यूनिट-V

9. निम्नलिखित पर संक्षिप्त टिप्पणी लिखिए:
 - (a) सामाजिक गतिशीलता के प्रकार
 - (b) समाज और शिक्षा के उद्देश्य
 - (c) बच्चे के समाजीकरण में परिवार की भूमिका
 - (d) राष्ट्रीय एकता के मार्ग में बाधाएँ। 8

(पंजाबी अनुवाद)

नोट :- यूनिट I-IV ਹਰੇਕ ਵਿੱਚੋਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚੁਣ ਕੇ, ਕੁੱਲ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰੋ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 9 (ਯੂਨਿਟ V) ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਯੂਨਿਟ-I

1. ਸਮਾਜ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਨੇ ਵਿਦਿਅਕ ਸੋਚ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ? 8
2. ਸਮਾਜਿਕ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਕੀ ਹੈ ? ਸਮਾਜਿਕ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਰਕਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸਮਾਜਿਕ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ? 2+6

ਯੂਨਿਟ-II

3. ਢੁਕਵੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਲੈ ਕੇ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਇੱਕ-ਵਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 6+2
4. 'ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਿਕਾਸ ਕੇਵਲ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।' ਵਿਸਤਾਰ ਵਿੱਚ ਦੱਸੋ। 8

ਯੂਨਿਟ-III

5. ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਕੀ ਹੈ ? ਇਸਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪੂਰਕ ਕਿਵੇਂ ਹਨ ? 2+2+4
6. ਸਮਾਜਿਕ ਤਬਦੀਲੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਰਕ ਕੀ ਹਨ ? ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਿਕ ਤਬਦੀਲੀ ਲਿਆਉਣ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 4+4

ਯੂਨਿਟ-IV

7. ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਭਾਰਤੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਪਣਾਈਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿਓ। 3+5
8. ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਮਝ ਦੀ ਲੋੜ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵ ਕੀ ਹੈ ? ਤੁਸੀਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਮਝ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ? 4+4

ਯੂਨਿਟ-V

9. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਤੇ ਛੋਟੇ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :
- (a) ਸਮਾਜਿਕ ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ
- (b) ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਉਦੇਸ਼
- (c) ਬੱਚੇ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕਕਰਨ ਵਿੱਚ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ
- (d) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਏਕਤਾ ਦੇ ਮਾਰਗ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟਾਂ। 8